

Kriminalitet og straf i Danmark

Fra middelalderen til i dag

PÅ KANTEN

Forløb om kriminalitet og straf i Danmark fra middelalderen til i dag.

Indholdsfortegnelse

Indledning:	1
Modul 1 Forbrydelse og straf i middelalderen	2
Modul 2: Reformation og kongemagt.....	2
Modul 3: 1600-1700-tallet	3
Modul 4 (2 moduler): Håb om forbedring	4
Modul 5: Skæbner på kanten.....	5
Modul 6: Besøg på Arresten i Faaborg.....	5
Modul 7: Formål med straf	6

Indledning:

Undervisningsforløbet omhandler udviklingen af ret og straf i Danmark fra middelalderen til nu: Fra korporlige straffe til resocialisering. Forløbet indeholder udblik til vestlige tanker om formålet med straf, og elevernes egen moralske stillingtagen bliver aktiveret og udnyttet i forløbet.

Forløbet er opbygget kronologisk, og man starter i middelalderen og bliver ført henover skamstraffene og afhugning af legemsdele frem til de gryende håb om forbedring i oplysningstiden. Samtidig ses på hvordan dansk straffep praksis er inspireret af udlandet, særligt i forhold til udvikling af et moderne fængselsvæsen.

Autentiske sagsakter fra Faaborg, samt et udblik til moderne ret og straf gør forløbet aktuelt og relevant for eleverne. Et besøg på Arresten i Faaborg indgår ligeledes, men er blot en mulighed.

Kilder og materiale til forløbet kan findes på: <http://museernepaakanten.dk/da/kildesamling>

Materialet giver mulighed for niveaumæssig opdeling. Især kan interesserede elever læse andre afnit i Peter Scharff Smiths: »*For fangens elementaire moralske opdragelse*«, omhandlende ideerne bag 1800-tallets fængselsvæsen. Desuden kan der differentieres i forhold til kildernes sværhedsgrad.

Forløbet løber over 7 moduler.

Modul 1 Forbrydelse og straf i middelalderen

Indledende præsentation af forløbet og af opbygningen af det danske samfund i middelalderen samt landskabslovenes funktion. Efterfølgende gruppearbejde, hvor grupperne får en kilde hver, som skal præsenteres for de andre.

Fokus:

- De danske landskabslove og andre middelalderlige lovttekster
- Eleverne arbejder med forskellige kilder

Materiale:

Mogens Carstensen og Jørgen Olsen: Middelalderliv. Gyldendal 1987, s. 106-113

- Kong Knud 6.'s forordning om manddrab. 28. december 1200
- Fortalen til Jyske lov, 1241
- Anders Sunesens Parafraze af Skånske lov
- Skånske lov om afhug af lemmer
- Jyske lov om tyveri

Arbejdsspørgsmål:

1. Den enkelte gruppe kan fx fokusere på:
2. Hvad viser kilden om kongens rolle?
3. Hvilket individ- og samfundssyn skinner igennem i kilden?
4. Hvad er formålet med straf?
5. Hvilken rolle spiller religion i lovene?
6. Hvad siger kilden om bevisbyrden?
7. Kvindesyn i kilden?

Modul 2: Reformation og kongemagt

Indledende tavleundervisning, hvor samfundsstrukturen i 1500-tallet præsenteres. Hvis ikke alle grupper nåede at fremlægge arbejdet fra 1. modul, er der tid her.

Efterfølgende gruppearbejde, hvor eleverne skal arbejde med kilderne, og se på fx reformationens påvirkning af synet på ret og straf.

Fokus:

- Mosaik lov
- Straf som disciplinering af undersåtterne

Gruppearbejde med moselovene og Luthers syn på forbrydelse og straf

Materiale: Johnny Thiedecke: Fattigdom og forbrydelse. Gads Forlag. 1982, s. 54-58, og 71-73

Kilder:

- "Satans store port"
- "Bibelens syn på forbrydere og fjender"
- "Gud, statsmagten og forbryderne"

Arbejdsspørgsmål:

1. Hvilket individ- og samfundssyn skinner igennem i kilden?
2. Hvad er formålet med straf?
3. Hvilken rolle spiller religion i lovene?
4. Hvad siger kilden om bevisbyrden?
5. Hvordan adskiller Luther sig fra de middelalderlige tekster fra sidste modul?

Modul 3: 1600-1700-tallet

Tavleundervisning om straf i 1600- og 1700-tallet. Især fokus på Christian 4.s Tugt- og Børnehus, samt de idemæssige strømninger, der lå til grund for fængselsvæsenets fremkomst i Danmark.

Efterfølgende skal eleverne arbejde med de to kilder med fokus på kildekritik.

Materiale til læsning hjemme: Peter Scharff Smiths »*For fangens elementaire moralske opdragelse*« - *Rationalitet, religion og modernitet set i lyset af det moderne fængselsvæsens gennembrud: i Historisk Tidsskrift*, Bd. 101, h. 2 (2001), s. 353-357

http://www.historisktidsskrift.dk/pdf_histtid/101_2/345.pdf

Læsespørgsmål til "For fangens elementaire moralske opdragelse":

- 1) Hvorfra stammede ideerne til at oprette et fængselsvæsen i Danmark
- 2) Hvad gjorde man med de kriminelle før dette? Anvend gerne kilderne fra de tidligere forløb
- 3) Hvilken rolle spillede religion i forbindelse med straf?
- 4) Hvilken rolle spillede forbedring af den indsatte i det tidlige danske fængselsvæsen?
- 5) Hvordan udviklede fængselsvæsenet sig fra 1600-tallet og til slutningen af 1700-tallet?
- 6) Hvorfor steg antallet af indsatte?

Kilder:

Forordning om tugt- og børnehuset i København 1621. <http://danmarkshistorien.dk/leksikon-og-kilder/vis/materiale/forordning-om-tugt-og-boernehuset-i-koebenhavn-1621/>

Francisco de Mirandas danske rejsedagbog: Besøg i et Københavnsk fængsel, 1788:

<http://danmarkshistorien.dk/leksikon-og-kilder/vis/materiale/beskrivelse-af-koebenhavns-faengsler-1788/>

Arbejdsspørgsmål til "Forordning om tugt- og børnehuset i København 1621".

- 1) Hvad er det overordnede formål med kilden (afsende-modtager forhold mm.)?
- 2) Hvilke grupper af indsatte optræder i kilden?
- 3) Gør rede for hvordan hverdagen for den indsatte er struktureret.

- 4) Hvad er det overordnede formål med indsættelsen i tugt- og børnehuset iflg. Kilden?
- 5) Hvilke overordnede forpligtelser har fogeden?

Arbejdsspørgsmål til Mirandas danske rejsedagbog

- 1) Hvad er det overordnede formål med kilden (afsende-modtager forhold mm.)
- 2) Gør rede for Mirandas besøg i de københavnske fængsler.
- 3) Hvad er det overordnede formål med indsættelsen de fængsler Miranda besøger?
- 4) Hvad er forskellen på de gode og dårlige fængsler for Miranda?

Modul 4 (2 moduler): Håb om forbedring

Tavleundervisning om Beccarias syn på ret og straf samt de nye strømninger indenfor synet på straf i 1800-tallet. I slutningen af modulet kan eleverne arbejde med kilden "Om Cellestraffen" og placere kilden i forhold til Auburn- og Philadelphiasystemet.

2. modul i denne blok kan udelades, men eleverne kan arbejde med de forskellige kilder omhandlende henrettelsen af Anders Sjællænder. Centralt vil være kildernes tendens, afsender-modtagerforhold samt hvordan synet på dødsstraf skinner igennem.

- Øget fokus på forbedring af den kriminelle
- Afskaffelse af grusomme straffe
- Horsens Tugthus og Vridsløselille.
- Auburn- og Philadelphia-systemet

Materiale til læsning hjemme: Peter Scharff Smiths: »For fangens elementaire moralske opdragelse« - *Rationalitet, religion og modernitet set i lyset af det moderne fængselsvæsens gennembrud: i Historisk Tidsskrift*, Bd. 101, h. 2 (2001), s. 357-359, 384-391

Kildebehandling:

Eleverne deles op i grupper som behandler én kilde hver.

Arbejdsspørgsmål:

1. Hvad er det for en kildetype (lovtekst, retsdokument, brev, tale, historieskrivning etc.)?
2. Hvem er kildens afsender?
3. Hvornår er kilden nedskrevet/fra (er den samtidig med de begivenheder, den beskriver)?
4. Er det en første- eller andenhåndskilde?
5. Hvem er modtageren?
6. Hvad står der i kilden (opdel evt. i hovedpunkter og find det væsentlige)?
7. Hvad er forfatterens mål med kilden?
8. Hvad er kildens synsvinkel eller tendens?
9. Anvend materialet fra forløbet til at sætte kilden i historiemæssig kontekst?

Kilder:

- *Om cellestraffen, 1862.* i: Søren Mørch m.fl.: Danmarkshistorie1880-1960. Gyldendal 1984,
- *Henrettelsen af Anders Sjællænder, 1882.* William Fleurons rapportage om henrettelsen i Social-demokraten, 23. november 1882. i: Søren Mørch m.fl.: Danmarkshistorie1880-1960. Gyldendal 1984
- Skarpretter Seistrups beretning om henrettelsen af Anders Sjællænder, 1916. i: Søren Mørch m.fl.: Danmarkshistorie1880-1960. Gyldendal 1984

Modul 5: Skæbner på kanten

Eleverne skal her arbejde med en konkret sag fra Faaborgområdet. Kilderne (retsdokumenter, politirapporter mm.) viser noget om retssystemet og straf i starten af det 20. århundrede, men giver også et indblik i den ulighed der gennemsyrede samfundet.

Gruppearbejde:

Eleverne deles ind i tre grupper, hvor den ene gruppe behandler defensurs skrift, den tredje aktors skrift og den sidste selve dommen.

Aktor og defensor fremlægger hver sin vinkling, medens dommergruppen understreger hvem der bliver lyttet til, og hvilke argumenter der vinder.

Materiale: <http://museernepaakanten.dk/da/kildesamling>

Arbejdsspørgsmål:

1. Karakteriser kildetype, afsender-modtagerforhold mm.
2. Gør rede for sagen mod den anklagede, herunder hvilket motiv der lægges til grund for forbrydelsen.
3. Hvad viser retsakter mm., om den tiltaltes sociale og økonomiske forhold?
4. Hvad viser kilderne om samfundet i forhold til ulighed, hierarki mm.
5. Hvordan argumenteres der for strafudmålingen i den pågældende sag?

Modul 6: Besøg på Arresten i Faaborg

Eleverne skal se på indretningen og gå på opdagelse i cellerne. Desuden kan de agere domsmænd i tre nutidige sager. Besøget lægger fint op til det afsluttende modul, hvor eleverne skal se på teoretiske tolkninger af formålet med straf. Besøget er ikke påkrævet i forløbet, men er klart anbefalelsesværdigt, da eleverne mærker historien på anden måde end hvad man kan opnå i klasseværelset.

Materiale: Artikler om Arrestens historie, skæbner og genstande fra www.museernepaakanten.dk

Modul 7: Formål med straf

Tre teoretiske vinkler på straf i dagens Danmark er i fokus som afslutning på forløbet.

Eleverne kan prøve at trække lange linjer fra landskabslovene og frem til i dag eller alternativt kan de udforme problemstillinger

Fokuspunkter for modulet er straffens forskellige rationaler:

- Straf som gengældelse, afskrækkelse, uskadelliggørelse og resocialisering
- Straf og kriminalitet hos Durkheim, neomarxister og Foucault

Klassen deles op i grupper, der hver for sig skal besvare nedenstående spørgsmål. Alternativt kan klassen deles op i tre, der behandler og præsenterer hver sin tilgang til straf ud fra samme spørgsmål.

Arbejdsspørgsmål:

- 1) Hvorfor straffer man? placer de enkelte gennemgåede perioder ud fra figur 2a på side 21 i Kriminalitet og Straf.
- 2) Forklar synet på straf hos Durkheim. Hvad mener han med, at straf skaber sammenhængskraft?
- 3) Forklar normaliseringsbegrebet hos Foucault.
- 4) I hvilken ramme skal straf forstås iflg. neomarxisterne?

Som en krølle på forløbet kan en moderne straffesag inddrages, hvorefter redskaberne fra det afsluttende modul kan benyttes til at karakterisere det. Ligeledes kan politiske partiers holdninger til straf inddrages.

Se:

<http://www.ft.dk/Demokrati/Partier/partiernesPolitik/detMenerPartierneOm/Retsvaesen%20og%20domstole.aspx>

Materiale:

Anne Okkels: Kriminalitet og straf. Gyldendal. 2011, s. 20-27